

64. Гвоздик В.С. Південь України в революції 1917 – початку 1918 рр.: Автореф. дис... канд. істор. наук. – Запоріжжя, 2002.
65. Там само.
66. Там само.
67. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
68. Вісті Головної комісії по справах виборів до Установчих Зборів в УНР. – 1917. – 28 грудня; Наша боротьба (Катеринослав). – 1918. – 9 января; Дніпро. – 1918. – 1 березня.
69. Народне життя (Катеринослав) – 1918. – 17 квітня.
70. Там само.
71. Дніпро. – 1918. – 1 березня.
72. Жизнь народа. – 1917. – 24 декабря.

В.Г. Бондаренко

ВІДРОДЖЕННЯ КОЗАЦТВА НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ (СЕРПЕНЬ–ЛИСТОПАД 1917 р.)

Відродження української державності на початку 90-х рр. стало поштовхом до відновлення та розвитку козацького руху. Бурхливо почали виникати козацькі товариства, особливо на землях Запорізької, Дніпропетровської, Донецької областей. Цей процес був обумовлений історією, традиціями Запорозької Січі, до якої належали ці землі. У 1995 р. був прийнятий Указ Президента, який розглядав проблеми відродження козацтва. Пізніше були прийняті інші нормативні документи, зокрема “Державна програма з відродження козацтва на 2001–2005 рр.”, та відповідні обласні програми. “Програма відродження та розвитку козацтва в Запорізькій області на 2002–2005 рр.” затверджена на сесії обласної Ради 28 серпня 2002 р. Важливим чинником державної політики щодо козацтва є використання досвіду попередніх спроб відновити козацтво на Україні. Такою спробою було заснування вільнокозацького руху в 1917–1918 рр. Центрами його були землі Київщини, Катеринославщини, Херсонщини, тобто – гетьманщини, та Січі. Тому дослідження цього модерного досвіду ХХ ст. на Катеринославщині може стати основою для розроблення регіональної політики з розвитку та поширення козацького руху.

Історіографія вільнокозацького руху на Катеринославщині є незначною та спорадичною. До неї, як і до історіографії всієї проблеми, можна застосувати періодизацію, за якою виділяються три етапи. Перший – 20–30-ті рр. ХХ ст., другий – 40–80-ті рр., третій починається з проголошення незалежності України. На першому та другому етапах співіснували два напрямки – радянська та національно-державницька історіографія. Перший напрямок був заідеологізований, хоча і збагатив науку деяким цінним фактологічним матеріалом. Недоліком другого була відсутність у розпорядженні авторів багатьох важливих документів і матеріалів, перш за все архівних. Дослідники цього напрямку також не завжди дотримувалися принципу об’єктивності.

Серед досліджень радянської історіографії 20–30-х рр., які містять важливий фактологічний матеріал, ми можемо виділити збірник, присвячений 10-й річниці Жовтневого перевороту на Катеринославщині, працю А. Горба та деякі статті в журналі “Літопис революції” [1; 2; 3]. Українські історики на тому ж етапі присвятили деякі сторінки своїх праць подіям на Катеринославщині, але їхні повідомлення незначні за обсягом та епізодичні. Найбільш цінними є праці І. Мазепи та Д. Дорошенка [4; 5]. Недостатність уваги до Катеринославщини пояснювалась тим, що більшість авторів досліджували того часу – та і в подальшому – історію Звенигородського коша, бо для цього існувала джерельна база і він був найвідомішим серед організацій Вільного Козацтва.

У 40–80-х рр. у радянській історіографії з’являється монографія П. Гарчева, яка подає відомості про вільнокозацький рух на Катеринославщині [6]. У зарубіжній українській історіографії в працях П. Мірчука та П. Феденка представлені деякі факти та висновки щодо подій 1917–1918 рр. на Катеринославщині й участі в них козацтва [7; 8]. Журнали “Українське козацтво” та “Вісті комбатанта” у своїх науково-популярних статтях публікували цінні матеріали, присвячені революційним подіям у катеринославському регіоні [9; 10; 11].

Сучасні українські історики В. Голубко, П. Захарченко, Г. Папакін подають деякі факти з історії Катеринославського коша, але вони розпорошені та неузагальнені, незначні за обсягом. До

того ж на закономірності розвитку вільнокозацького руху на Катеринославщині переносяться об'єктивні та суб'єктивні чинники, встановлені ними для Звенигородського коша [12; 13; 14]. В. Лободаєв у дисертаційному дослідженні та статтях головну увагу також приділяє Київщині та Черкащині. Щодо південних організацій Вільного Козацтва, то вони досліджені недостатньо. Знов таки цей автор намагається зробити загальними закономірності вільнокозацького руху регіонів колишньої Гетьманщини [15; 16].

Таким чином, відродженню козацтва на Катеринославщині в історіографії приділялася недостатня увага, відомості носили спорадичний, характер. Не були виявлені особливості становлення та розвитку козацтва в цьому регіоні та стосунки його з іншими осередками Вільного Козацтва в Україні.

Автор статті намагається дослідити причини, передумови, соціальну базу Вільного Козацтва у Катеринославській губернії, розглянути процес становлення та розвитку вільнокозацьких організацій, організаційного, юридичного оформлення їх. Він досліджує особливості відродження козацтва на Катеринославщині в період серпня – листопада 1917 р.

Джерельною базою статті стали фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, державних архівів Дніпропетровської та Запорізької областей. Важливе значення мали мемуари та спогади учасників революційних подій, серед яких були як спогади червоногвардійців і керівників більшовиків у місті та губернії [17], так і представників українського національного руху [18; 19]. Губернські газети “Народне життя”, “Селянська спілка”, “Вісті товариства ”Просвіта” та повітові – “Слов’яносербський хлібороб”, “Александровская мысль” – також стали цінним джерелом інформації.

Територія Катеринославської губернії не випадково стала центром відродження козацтва в 1917 р. Це було обумовлено низкою певних передумов і причин: безперервність козацької традиції на півдні України, закоріненість козацької ідеї серед широких народних мас, козацький менталітет, використання українським рухом державотворчого потенціалу козацтва.

Важливий аспект досліджуваної проблеми – роль козацького ідеалу в розвитку соціальної активності всіх прошарків населення. Значення цього фактора переоцінити важко. Адже вперше українець побачив перед собою земний і реальний суспільний лад. У свідомості безпосереднього виробника з’явилося і закріпилося стереотипне уявлення про козака як людину, вільну від будь-яких обов’язків перед паном і державою (крім військового), але яка користувалася особливими імунітетними правами (особиста свобода, право на володіння землею, своя юрисдикція тощо). Разом з тим козацький ідеал став не лише ідейним надбанням широких народних мас України. З часом він перетворився на могутній фактор реалізації їхніх мрій і прагнень. Отже зрозуміло чому Вільне Козацтво мало широку соціальну базу та активну народну підтримку на Катеринославщині [20.-С.64-68].

Основними причинами організації Вільного Козацтва у цьому регіоні були: падіння самодержавства, піднесення національного руху, невирішеність національного та соціальних питань, необхідність захисту національних, соціальних, громадянських прав населення України, потрібність національних інтересів України в озброєній силі, яка б стала на захист державності України.

Автор статті в одній зі своїх публікацій детально розглянув соціальну базу козацтва на Півдні України [21.-С.101-105]. Нагадаємо, що її складали робітники, середні прошарки міського населення, селяни та інтелігенція. За своїм характером вільнокозацький рух як на всій Україні, так і в південному регіоні пройшов еволюцію від громадського руху через громадську організацію до широкого військово-політичного руху.

Організація Вільного Козацтва на Катеринославщині у своєму розвитку пройшла в 1917 р. два етапи. Перший – серпень–вересень – характеризується виникненням окремих осередків у губернії та початками організаційного оформлення. На другому етапі – жовтень–листопад – рух охопив усі повіти і набув юридичного оформлення. Детально зупинимось на першому етапі становлення козацтва.

Велике значення відіграв суб'єктивний фактор. І. Мазепа згадує: “...влітку 1917 р., під впливом І Універсалу Центральної Ради, Гаврило та Микола Горобці (Воробйови), діячі катеринославської організації українських соціал-демократів, що потім так трагічно загинули, з палким завзяттям взялися за організацію на Катеринославщині “Вільного Козацтва”. Це були сини залізничного робітника, росіянина. Ще з молодих літ вони переймалися українством, брали участь в українських гуртках і говорили доброю українською мовою. Молодший Микола (1895?–1920) закінчив артилерійську старшинську школу. Старший Гаврило (1892?–1925) був студентом київського політехнічного інституту і хоч з військовою справою не був ознайомлений, проте він став головним організатором катеринославських відділів “Вільного Козацтва...” [4.-С.56-57].

Наприкінці травня 1917 р. Г. Воробйов був відряджений з Румунського фронту, де він командував гідротехнічним загonom при 34-й пішій дивізії, до Одеси, Одеський гарнізон почав організовуватись за національним принципом. Він брав діяльну участь у цій роботі. У листопаді 1917 р. його як члена Одеської військової ради було відряджено в Катеринослав інструктором з українізації гарматних військових частин. Працював Воробйов у тісному контакті з тодішнім начальником гарнізону полковником М. Омеляновичем-Павленком й отаманом гайдамацького полку полковником Коротієвим. Під час перебування в Катеринославі був обраний гласним Катеринославської міської думи і членом міської управи, дістав доручення від військового міністерства формувати на Катеринославщині Вільне Козацтво [22.-Арк.1-5].

Безпосередні учасники подій на Катеринославщині в 1917 р. зазначають, що початок формування Вільного Козацтва відбувався самотужки, без будь-яких директив чи вказівок із центру. Це підтверджує стаття “Вільне козацтво” в газеті “Народне життя”: “... За останні дні до Генерального Секретаріату надходить багато запитань щодо організації “Вільного Козацтва”. Звертаються селянські спілки, “Просвіти”, організації заводів, залізних доріг, повітові й губернські ради, кооперативи, волосні, повітові й губернські земські управи та повітові комісари” [23]. Причиною такої ситуації учасники подій вважали спробу УЦР провести українізацію війська шляхом створення українських частин із підрозділів російської армії. І. Мазепа так оцінював наслідки цієї політики: “...Тільки пізніше, коли українізовані частини під впливом більшовицької пропаганди почали розкладатися, уряд Центральної Ради виступив на підтримку організації “Вільного Козацтва” по цілій Україні з людей національно свідомих і відданих Україні. Але було вже пізно. Загальна анархія, що запанувала спочатку на Московщині, потім – на Україні, а почасти невдалий вибір організаторів цієї справи не дали змоги створити з “Вільного Козацтва” тої сили, яка б могла надати інший хід українським визвольним змаганням...” [4.- С. 57-58].

Сам процес створення організацій на Катеринославщині припав на серпень–вересень 1917 р. 25 вересня 1917 р. відбулися в Катеринославі Установчі збори Вільного Козацтва. На зборах вступило до організації понад 500 робітників [24]. 28 вересня 1917 р., виступаючи у міській Думі, Г. Горобець так охарактеризував завдання й обставини виникнення козацтва в Катеринославі: “...Становище міста і громадян на околицях дійсно неможливе. Під виглядом кримінальних агентів або міліції здійснюються пограбування та вбивства. Український пролетаріат, дивлячись на це, вирішив, що охорона міста може бути взята у руки організованих робітників. З цією метою українським пролетаріатом створено “вільне козацтво”, тобто Червона Гвардія. У недалекому майбутньому “вільне козацтво” подасть у Думу свої плани про майбутню діяльність. І якщо Міська управа потребує охорони околиць, так як міліція не співпадає з своїм призначенням, то “вільне козацтво” готове взяти у свої руки охорону міста, якщо б муніципалітет міста Катеринослава схвалив організацію “вільного козацтва” з робітників. В останньому випадку ми просили б Міську Управу вступити у договір із залогою або владою про видачу якоїсь кількості зброї...” [25.-Арк.436].

До лав козацтва найактивніше вступали робітники підприємств трубного заводу, залізничних майстерень, заводів Задніпров'я. Загальні збори службовців і робітників станції депо та селища П'ятихатки Катерининської дороги 22 вересня 1917 р. заслухали доповідь члена УЦР і члена Військового Комітету Речмидила і постановили: ухвалити заснування П'ятихатського Українського Куреня Українського Вільного Козацтва, який виконуватиме порядок, ухвалений Статутом Генерального Військового Комітету, щодо організації Вільного Козацтва [26.-Арк.6].

Одночасно оголошувалося про закладання куренів у с. Нових Кодаках, Діївці та Мануйлівці. У Нових Кодаках курінь “Вільного Козацтва” першої сотні почав утворювати Семен Валендик, у будинку якого створювались вільнокозацькі загони [2.-С.38-40; 17.-С.151-152]. У Новомосковському повіті, в с. Орловщині записалось до Вільного Козацтва 50 осіб.

Отже в серпні–вересні 1917 р. на Катеринославщині почали формуватись перші організації УВК, але вони не мали чіткої організаційної структури, правової бази, певної політичної позиції. Тому процес формування продовжився в наступні місяці.

Вільнокозацький рух у жовтні-листопаді 1917 р. на Півдні України розгортався на новому якісному рівні. Його діяльність проходила за декількома напрямками. Це поширення осередків на нові регіони й удосконалення організаційної структури, юридичне оформлення осередків і законодавче забезпечення їхньої діяльності, проведення культурно-просвітницької та ідеологічної роботи серед козаків і старшин; заснування, підготовка й озброєння військових формувань, боротьба з анархією та злочинністю, проведення бойових операцій для захисту державності України.

Поширення організаційної мережі найбільш бурхливо відбувалося на Катеринославщині. На початок жовтня 1917 р. осередки Вільного Козацтва існували в Олександрівському та Катеринославському повітах. У грудні організації Вільного Козацтва були створені в усіх восьми повітах губернії. 5 жовтня 1917 р. в Павлограді відбулось засідання повітового виконавчого комітету.

Від імені Української Повітової ради виступав Благонадежин, який указав на необхідність заснування “Вільного Козацтва” і сказав: “...що тоді лише буде вповні переведений в життя принцип державної демократизації, коли сам народ буде безпосередньо брати участь у адміністративній житті. На думку промовця, розумно організована самодіяльність широких народних мас дасть найкращі наслідки” [27]. Питання про організацію Вільного Козацтва було підтримано виконавчим комітетом. Була затверджена резолюція, запропонована членом Української повітової ради Кизимом: “...Павлоградський Повітовий Виконавчий Комітет, вислухавши доклади представників від Української Ради Кизими і Благонадежина, ухвалив: запропонувати всім Волосним Земствам, аби по селах було засноване “Вільне Козацтво”. Заснування козацтва повинно бути в контакті з Українським військовим Генеральним Комітетом. Для цього вибрати із нашого складу комісію. Комісії доручено також ввійти в зв'язки з Генеральним Комітетом”. До комісії було обрано Благонадежина, Селіванського, Корнієнка, Маркіна, Швеця та Кизиму. Комісія вирішила послати 6 жовтня до Києва за літературою в справі організації “Вільного Козацтва” Корнієнка. “...Крім того, цьому товаришу доручено поклопотати перед Українським Генеральним Військовим Комітетом, аби він прислав до Павлограда спеціального інструктора до організації “вільного козацтва” [27]. Подібно процес становлення осередків Вільного Козацтва відбувався і в інших місцевостях губернії. До сотні у Павлограді вступило більше 100 осіб.

У другій половині жовтня відбувся з'їзд “Вільного Козацтва” Новомосковського повіту. Обирається Військова рада на чолі з отаманом Сторублем (український есер). З'їзд маніфестує свою прихильність до Центральної Ради і просить київського комісара видати зброю [2.- С.38-40; 28]. На допомогу місцевим силам прибули організатори “Вільного Козацтва” з Одеси, які відвідали ряд сіл Новомосковського повіту. Вони закладають курінь в с. Орловщині. До нього записалось 50 осіб. 8 жовтня утворюється “Вільне козацтво” в с. Одинівці (числом 40 осіб.), Кам'янці, Підгородньому, Огрині. В Амур-Н.-Дніпровському начальник міліції Чорнобай організував кінний загін “Вільного Козацтва” чисельністю 60 осіб [2.-С.38].

Газета “Селянська спілка” від 7 жовтня 1917 р. повідомляла: “В Слав'яносербському повіті (Катеринославщина) три волості постановили негайно заводити вільне козацтво, бо без нього нема людям життя” [29]. У Слов'яносербському повіті організатором козацтва був І. Малашко. У Луганську він сформував робітничий полк Вільного козацтва чисельністю 800 осіб [9.-С.20-23; 30.-С.41].

11 листопада у Бахмуті відбулося українське свято з приводу формування українського військового куреня. Командиром куреня був підсавул Дубовик. Чисельність частини 800 козаків і старшин. Після молебні голова Української повітової ради р.І.Ляшенко підніс козакам прапори, звернувся до них з такою промовою: “...Шановні брати вільні козаки України! Даю вам цього прапора рукою українського народу повіту, од якого я є представник. Ви повинні дати обіцянку, що ви будете виконувати тільки те, чого бажає народ і вимагає Українська Центральна Рада. Я покладаю надію, що ви збережете на Україні спокій і лад”. Свято закінчилось парадом і мітингом [31].

У Верхньодніпровському повіті сотні Вільного Козацтва були закладені у повітовому містечку та селах Лозоватці (до 50 козаків), Криничках, Покровському, де знаходилась остання Запорозька Січ. Організаційна мережа поширилась на містечка Саксагань, Гуляй Поле. В останньому до лав Вільного козацтва вступило 280 козаків [2.-С.40-41; 14.-С.81-82].

Помітну роль у формуванні осередків відіграла “Селянська Спілка” та Губернська Рада Селянських Депутатів. Так газета повідомляла: “Спілка організує “вільне козацтво” для зашити сел від безпорядків. Необхідно щоби вільне козацтво організувалось повсюду... Се буде народним військом, вибраним всіма, рівним і таємним голосуванням. І знову, як настане демобілізація армії, “вільне козацтво” поставе собі задачею охорону людей і їх імушеств...” [32].

Кількісне зростання організації продовжувалось у губернському центрі. Запис до Вільного Козацтва у Катеринославі відбувався в Катеринославській міській управі, у військовому відділі у Г. Воробйова (Г. Горобця), в бюро УСДРП залізничників на вокзалі й у Третьяка в помешканні “Селянської Спілки” (Успенська площа) [33]. Для юридичного оформлення вільнокозацького руху на Катеринославщині важливу роль відіграв “Статут робітничої організації “Вільне Козацтво”. На виконання рішення Першого Всеукраїнського козацького з'їзду він був затверджений і опублікований 28 жовтня 1917 р.

“Статут”, прийнятий у Катеринославі, взяв за основу принципи, розроблені Іваном Луценком і прийняті на з'їзді. Але у багатьох положеннях він не співпадав з “Статутом”, прийнятим 13 листопада 1917 р. Центральною Радою. Відмінними були положення про завдання Вільного Козацтва та членство в ньому. “Робітнича організація “Вільне Козацтво” становить своїм завданням: удержати непорушний порядок та спокій населення, уберегти хазайство і все добро народне от знищення і грабування, і взагалі стояти на сторожі спокою та порядку і захищати здобутки революції як на

Україні, так і в цілій Росії...” [33]. Членами організації ставали представники українських соціалістичних партій або за рекомендацією комітетів партії. Усе це створювало можливості перетворення козацтва в партійні збройні сили і було недоліком місцевого статуту.

Позитивним у Катеринославському “Статуті” стала відсутність поділу на громадські організації Вільного Козацтва та військові формування при них. Творці цього документа вбачили в козацтві виключно військові формування. Це надало можливість Катеринославському кошу мати кращий військовий вишкіл і підготуватися до збройної боротьби. Військовими одиницями були десятки, сотні та курені. Не передбачалось створення полків, хоча за чисельністю курінь (1000 козаків) дорівнював полку. Можливо, це пов’язано з успадкуванням традицій Запорозької Січі, де не було полків. Простішою була структура куренів. Тільки у курінного отамана було два помічника-осавула. Сотники, чого не було у “Статуті”, затвердженому УЦР, не мали заступників та помічників. Зброя належала організації. Коли член покидав товариство – зброя поверталась до куреня Вільного Козацтва. Старшина, як і по всій Україні, обиралася. Рада куреня складалась з отамана, помічників і писаря, обраних загальними зборами куреня Вільного Козацтва із сотенних старшин і осавулів. Отже, “Статут робітничої організації “Вільного Козацтва” Катеринослава мав своєрідний, оригінальний характер і сприяв законодавчому забезпеченню діяльності Вільного Козацтва.

Демонстрацією військової потуги та наглядної агітації ідей руху стали військові паради, присвячені прийняттю III Універсалу. 10 листопада о 12-й годині дня на Соборному майдані у Катеринославі відбувся урочистий парад українських частин, де було зачитано третій Універсал УЦР. Парад цей було проведено за наказом Генерального секретаря з військових справ України С. Петлюри. У день параду вже з 9-ї години ранку почали йти на майдан військові частини: гайдамаки, вільне козацтво. Приймав парад начальник гарнізону М. Омелянович-Павленко [34].

У неділю 26 листопада в Олександрівську відбулося свято з приводу оголошення III Універсалу УЦР. На майдані Т. Шевченка було одправлено молебню, після чого відбувся парад вояків-українців, які тут перебували. Виступала також і сотня вільного козацтва. Після параду кандидат Всеукраїнських Установчих зборів Радомський виступив з промовою. Тут маніфестантів вітали комісар УНР Лазаренко, голова повітової управи Міхно, голова повітової ради, голова ради селянських депутатів Іванченко, від земельного комітету – Скрипник, від вільного козацтва – Олефір. Останні слова кожного промовця покривалися гучними “Слава” й оплесками [35].

Політичний авторитет вільнокозацького руху підтвердив з’їзд делегатів українських організацій Катерининської залізниці, який відбувся 29 жовтня 1917 р. На з’їзді дев’ятим на порядку денному було питання “Про відношення до УЦР”, а одинадцятим – “Про Вільне Козацтво”. З’їзд привітав УЦР та активно виступив за організацію Вільного Козацтва [36].

Збільшення організацій Вільного Козацтва відбувалось одночасно з піднесенням політичної боротьби за владу в Україні. Після Жовтневого заколоту більшовики Катеринославщини готувалися до збройного повстання проти УЦР. У цих умовах початку війни між УНР і радянською Росією Вільне Козацтво брало участь у військових діях та вступило в новий етап свого розвитку.

Таким чином, широкий, народний вільнокозацький рух поширився і на Катеринославщину. Для цього існували певні передумови та причини, соціальна база. Розвиток руху в губернії складався з двох етапів. Зародившись у серпні-вересні 1917 р. у Катеринославському й Олександрівському повітах, він не мав ще визначеної організаційної структури та юридичного оформлення. У жовтні-листопаді 1917 р. організаційна мережа Вільного Козацтва поширилась на всі повіти губернії. Був створений “Статут”, який мав своєрідний, оригінальний характер, що завершило юридичне оформлення руху. Демонстрацією наростаючої сили козацтва стали військові паради, присвячені прийняттю III Універсалу. Процес розвитку був перерваний наприкінці листопада 1917 р. з початком конфлікту УЦР з радянською Росією.

Джерела та література

1. Боря за Советы на Екатеринославщине: Сб. статей и воспоминаний. – Днепропетровск, 1927.
2. Горб А. Червона гвардія м. Катеринослава в боротьбі за владу Рад. – Б.м., 1933.
3. Равич-Черкасский М. Февраль-декабрь 1917 г. в Екатеринославе // Летопись революции. – 1922. – № 1.
4. Мазепа І.П. Україна в огні і бурі революції 1917–1921. – Дніпропетровськ, 2001.
5. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. – Ужгород, 1932. – Т. 1: Доба Центральної Ради.
6. Гарчев П.І. Червона Гвардія України у Жовтневій революції. – Харків, 1969.
7. Мірчук П. Українсько-московська війна (1917–1919). – Торонто, 1957.
8. Феденко П. Український рух у XX столітті. – Лондон, 1959.
9. Цапко І. Роля Вільного Козацтва у визвольній боротьбі (3 нагоди 50-річного ювілею Українських збройних сил) // Вісті комбатанта. – 1957. – № 5-6.

10. Задоянний В. Українське Вільне козацтво і боротьба з московською навалою // Українське козацтво. – 1977. – № 1-2.
11. Кущинський А. Традиційна національна державницька сила (з нагоди 60-ти років існування УВК) // Українське козацтво. – 1977. – № 4.
12. Голубко В. Армія УНР 1917–1918 рр. – Л., 1997; Голубко В. Змарнована сила // Наука і суспільство. – 1992. – № 10-12.
13. Захарченко П. Вільне козацтво у 1917-1918рр. // Історія України. – 1998. – № 21.
14. Папакін Г. Отаман Вільного Козацтва // Історія України. – 2000. – № 1.
15. Лободаєв В. Українське Вільне козацтво (1917–1918 рр.): Дис... канд. істор. наук. – К., 2001.
16. Мусієнко В., Лободаєв В. Генеральна Рада Вільного Козацтва: становлення, політична позиція, діяльність (жовтень 1917 – квітень 1918 р. // Історія України. – 2000. – № 37-38.
17. Борці за Жовтень розповідають / За ред. С.П. Хвостенка. – Дніпропетровськ, 1957.
18. Гришко Г. 1917 рік в Одесі (Спомини з часів визвольних змагань) // Розбудова нації. – 1930. – № 5-6; № 7-8; № 9-10; № 11-12.
19. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма: На Україні, 1917–1918. – К., 2002.
20. Смолій В.А. Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті // Український історичний журнал. – 1995. – № 5.
21. Бондаренко В.Г. Соціальна база Вільного Козацтва на Півдні України (1917–1918 рр.) // Історичні та політологічні дослідження. – 2004. – № 3.
22. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). – Ф. 2207. – Оп. 1. – Спр. 20 (2).
23. Народне життя. – 1917. – 19 вересня.
24. Народне життя. – 1917. – 25 вересня.
25. Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 469. – Оп. 1. – Спр. 1.
26. ЦДАВО. – Ф. 1115 с. – Оп. 1. – Спр. 44.
27. Народне життя. – 1917. – 13 жовтня.
28. Селянська спілка. – 1917. – 7 листопада.
29. Селянська спілка. – 1917. – 7 жовтня.
30. Тимченко Я. Перша українська більшовистська війна. – К., 1996.
31. Селянська спілка. – 1917. – 25 листопада.
32. Селянська спілка. – 1917. – 20 жовтня.
33. Народне життя. – 1917. – 28 жовтня.
34. Народне життя. – 1917. – 12 листопада.
35. Народне життя. – 1917. – 12 грудня.
36. Народне життя. – 1917. – 28 жовтня.

Summary

The article is devoted to the revival of Cossacks in Katerinoslav region in August – November, 1917. Preconditions, reasons, a social base, and character of the Cossack movement are investigated. The author discloses the process of origin, rise and development of the Free Cossacks organizations including their legal registration. The numerous facts of active participation of the local population in the movement are presented.

І.П. Задерейчук

СТАНОВИЩЕ НІМЕЦЬКОЇ ШКОЛИ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Територія півдня України протягом багатьох сторіч знаходилася на перехресті міграційних шляхів, що обумовило її поліетнічність. Після приєднання Криму до Російської імперії в 1783 р. цей регіон починають заселяти вихідці з німецькомовних країн. Переселяючись в межі нової країни, вони приносять не тільки передові досягнення в області сільського господарства, але і власну культуру. Її складовою частиною була школа, що на півдні України здобула новий етап у своєму розвитку.

Із проголошенням незалежності керівництво країни взяло курс на будівництво правої, демократичної та соціальної держави. Враховуючи багатонаціональний склад України в цілому і південного регіону зокрема, необхідно враховувати ці особливості. Серед найбільш важливих факторів, які сприяють збереженню національної самоідентичності є функціонування національних